

PO POZABLJENIH VASEH IN DOLINAH BENEŠKE SLOVENIJE

Ob stoletnici taborov

Letos mineva sto let, odkar se je na Slovenskem začela doba tako imenovanih taborov. Ideja za njih je prišla s Češkega, delen zglede pa so dali tudi angleški «meetings» — množična politična zborovanja.

Tako so bili ob koncu 1868. leta kar trije tabori na Slovenskem - prvi je bil 9. avgusta v Ljutomeru, drugi komaj mesec dni zatem v Žalcu, 6. septembra, in tretji pri Šempasu na Primorskem 18. oktobra 1868.

Kot vidimo, se prvi slovenski tabori niso vršili v središču, temveč na robu slovenske dežele, na Štajerskem in Primorskem, kar pa ni niti čudno, saj so bili ti predeli takrat morda najbolj ogroženi od tujca, Štajercem so grozili Nemci, dočim Primorcem Italijani.

Udeležba na taborih se je gibala od 7.000 do 30.000 ljudi, kar je vsekakor zelo veliko število spričo časa in sploh takratnega nerazvitega političnega življenja pri Slovencih. Na drugi strani pa je tudi čas bil tisti, ki je ustvaril ugodne pogoje za to, da je slovensko ljudstvo prvič pred sto leti lahko tako enotno in množično manifestiralo svojo nacionalno zavest in terjalo zedinjeno Slovenijo v takrat na pokrajine razdeljeno slovensko ozemlje. Avstrijski porazi v prusko-avstrijski vojni in vse ostalo je izkoristila avstrijsko nemška liberalna buržoazija, da je izglasovala novo ustavo, po kateri so bile zajamčene narodnostne in jezikovne pravice vsem narodom takratne Avstrije, posebna zakona o družtvih in zborovanjih pa sta omogočala svobodno zbiranje ljudi, tudi «pod milim nebom».

V teku treh let, od 1868. do 1871. je bilo na slovenskem ozemlju kar osemnajst taborov, teh političnih množičnih manifestacij slovenskega ljudstva, ki je tako strjeno, množično in enotno stopilo v areno takratnega avstrijskega političnega življenja. Temeljne točke, oziroma programi, ki so jih sprejemali na teh taborih, pa so terjale vse tiste osnovne pravice za slovensko ljudstvo, ki si jih je moralo dokončno izbojevati v dolgoletni, stoletni borbi do popolne nacionalne in državne samostojnosti.

Ko gledamo danes nazaj na dobo taborov, se spominjamo tudi vseh tistih naprednih slovenskih glav, predvsem Levstika in Jurčiča, ki sta znala tako organizacijsko kot tudi s pisano besedo vzbuditi v slovenskih ljudeh ponos nad njihovo nacionalno pripadnostjo, jezikom, književnostjo in ne na vsezadnje tudi zahteva po politični samostojnosti, ki se je prvič v slovenski zgodovini tako jasno odrazila prav v dobi taborov.

Obisk v Subidu nad Ahtnom: malo ljudi doma kljub obnovljeni vasi

Obnovljene in nove hiše v vasi Subid niso mogle zakriti žalostnega dejstva, da je večina prebivalcev v tujini - V zaselku Matjeliči živi znani čebelar Danilo, ki toči sladek cvetlični in akacijev med

Čeprav se je jesen uradno začela šele pred kratkim, se je vendar neuradno letos začela že mnogo poprej. Deževni, skoraj hladni mesec avgust je napovedoval zgodnjo mokro jesen. Takšne in podobne misli so nas obhajale, ko smo se pod temačnim, oblačnim nebom, iz katerega je rahlo rosilo, vozili proti Subidu, da bi obiskali spet po dolgem času eno izmed beneško-slovenskih vasi.

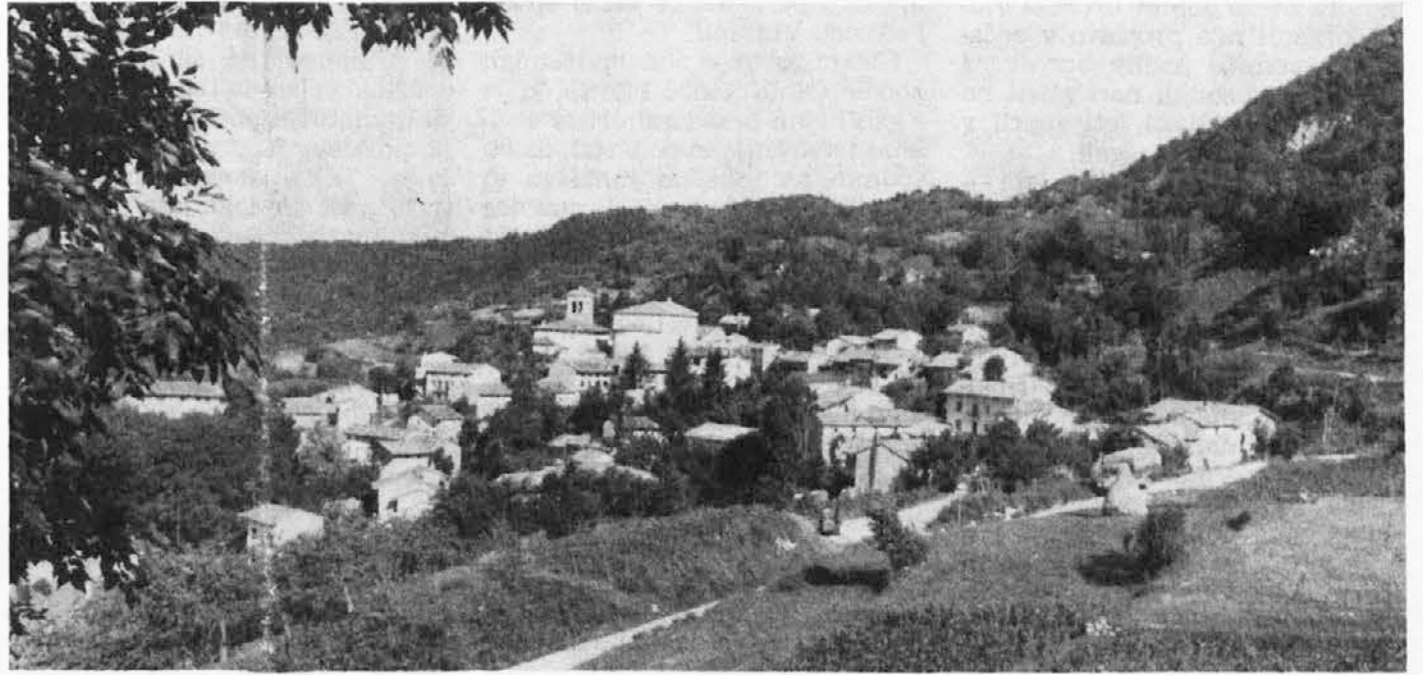
Že med potjo smo videvali neobrane vinograde, na katerih je žalostno viselo grozdje, nedozorelo zaradi pomanjkanja toplote in nabrekli od prevelike vlage. Podoben, žalostni videz so dajali tudi travniki, na katerih se seno v kopicah ni zdravo sušilo, temveč skoraj gnilo zaradi neprestanega dežja in vlažnosti. Skratka: nič kaj vesela in prijetna jesen.

Po lepi, asfaltirani cesti, smo končno prispeli visoko v hribe, v vas Subid. Ker je bila sobota, nas je v vasi najprej presenetila množica avtomobilov. Za to zapuščenost slovensko vasico je bilo kaj nenavadno videti toliko avtomobilov na kupu, toda radovednost je bila kaj kmalu potolažena: vsi avtomobili so bili okrašeni s cvetjem in belimi trakovi: nehote smo prišli na poroko neke domačinke, ki se je bila pravkar poročila v domači cerkvi.

Vas Subid je na nas, za razliko od ostalih beneškoslovenskih vasi, naredila izjemoma prijeten in razveseljiv vtis: nismo namreč našli na tih, vaje vobno zapuščenost in osamelost. Nasprotno, večina hiš v vasi je bila obnovljenih, med njimi smo videli tudi čisto nove hiše, prave vile, sredi vasi pa smo opazili kraljevati popolnoma novo cerkev. Od stare, požgane cerkve smo streljaj preč videli samo še nepoškodovan, stari cerkveni zvonik.

Subid je namreč med vojno zelo trpel. Fašistična drhal je v maščevanju in krvoželjnosti celotno vas požgala in ni prizanesla niti božjemu hramu. Zato tudi zdaj nova, mogočna cerkev, zgrajena iz rezanega kamna, vendar, žal, v notranjosti nedokončana. Ko smo namreč stopili v cerkev, nam je poleg hladu zavela nasproti tudi praznina cerkvenih sten, stropov in obokov, ki naravnost kličejo, po cerkvenem zidnem slikarstvu. Tako pa je notranja golota cerkve delovala na nas še bolj otožno, hladno in žalostno, k čemer je svoje prispeval še deževni, megleni zgodnjejesenski dan.

Zapisali smo že, da je bila vas Subid med vojno v celoti požgana. Danes ni seveda nikjer več sledu o nekdanjih pogoriščih. Nasprotno: vse hiše so se nam zdele nekam prazne odete, obnovljene in modernizirane, tako da se je oko za res lahko veselilo trdoživosti, vztrajnosti in tudi ljubezni vaščanov do lastne vasi. Kljub temu radostnemu občutju pa se je hkrati pridružila tudi kaplja grenkobe: v vsej vasi trenutno ne živi več kot sto prebivalcev, čeprav kaže Subid sam, da bi lahko v njem bivalo najmanj pet sto ljudi. In prav ob tej

Iz Ahtna, ki leži na ravnem, že po par kilometrih zavije cesta strmo navzgor proti Subidu in vodi potem naprej v Prosnid. Subid je bil med vojno skoraj do tal požgan in so ga polagoma s pridnimi rokami obnovili

ugotovitvi smo spet zadeli ob staro rano naših ljudi: ekonomska emigracija. Večina prebivalcev Subida je namreč v tujini, kjer trdo garajo, a kljub temu ne morejo pozbati domačega kraja. O tem najbolje priča njihova vas sama, saj prav obnovljene in nove hiše pričajo, da so jih obnovile in sezidale pridne roke naših ljudi, zaposlenih v tujini.

Ko smo se tako sprehodili po vasi, je minila slavnostna poroka in tudi avtomobili so odpeljali mlado nevesto iz Subida v Furlansko ravnino. Trenutna slavnostna živahnost, ki je še pravkar vladala na vasi, je izginila in le droben, zopr

dež in prve megle so spet zavile Subid v njegovo prejšnjo, mrtvo osamelost in tihoto.

Ob slovesu smo se ustavili še v gostilni. V moderni opremljeni gostilniški sobi smo zvedeli, da imajo v vasi kar štiri gostilne, kar nas je v nekem smislu presenetilo in začudilo. Nehote smo si zastavili vprašanje: čemu štiri gostilne za kakih sto prebivalcev. In na vprašanje nismo mogli, žal, najti odgovora.

Pot nazaj bi bila neprimerno lepša, če bi bil dan sončen in jasen. Tako pa smo samo lahko slutili spodaj Furlansko ravnino, ki sta jo zakrivala dež in megle.

Zaustavili smo se še v majhni vasi Matjeliči. Vedeli smo že od prej, da v tej vasi gojijo čebele in da morajo imeti zato tudi dober med. In nismo se zmotili. Ko smo vstopili v hišo čebelarja Danila, smo takoj vedeli, da smo prišli prav. Stari čebelar Danilo se namreč že več kot petintrideset let ukvarja s čebelarstvom in njegovi številni panji (ulji, kot je sam rekel in veselil smo bili tega starega slovenskega izraza za panj) mu letno skupaj s pridnimi čebelami prinesejo tudi do 1200 kilogramov naj-

(Nadaljevanje na 2. strani)

PROSLAVE OB STOLETNICI ŠEMPASKEGA TABORA

Tridnevno slavje od 18. do 20. oktobra

Prireditelji računajo, da se bo proslava udeležilo najmanj 10.000 ljudi iz vse Slovenije in zamejstva

Tridnevne slovesnosti ob stoletnici šempaskega tabora se bodo začele v petek, 18. oktobra dopoldne s športnimi igrami učencev osnovne šole Šempas na igrišču v Šempasu. Zvečer istega dne pa bo Goriško gledališče priredilo v kinodvorani «Soča» v Novi Gorici «Besedo». Z Besedo, ki bo trajala kako poldrugo uro, bo Goriško gledališče morda najlepše proslavilo stoletnico šempaskega tabora. Režiser, sestavljaec, scenograf in vodja te predstave Marijan Kovač nam je povedal, da se Beseda deli na uvodni del, v katerem nastopijo vsi sodelujoči, kakih 35 ljudi, rodoljubni del, kateremu bo sledil premor, v katerem bodo krstili prapor čitalnice, za zaključek pa bodo uprizorili Vilharjevo igro «Poštena deklica». Besedilo voditelja Besede je kombinirano iz raznih originalnih čitalniških besed, medtem ko so deklamacije v glavnem Vilharjeve priloznostne pesmi. Poleg tega bo na Besedi sodeloval tudi pevski zbor, medtem ko bosta instrumentalna podlaga celotne Besede harmonij in gosli.

Naslednjega dne, v soboto 19. oktobra, bodo najprej ob 16. uri ob Erjavčevi cesti v Novi Gorici odkrili spomenik dr. Karlu Lavriču (1818-1876), buditelju primorskih Slovencev in organizatorju tabora v Šempasu ob 150 letnici njegovega rojstva. Spomenik je naredil kipar Boris Kalin. Istočasno pa bo Klub starih goriških študentov pripravil majhno komemoracijo na Lavričevem grobu v stari Gorici. Istega dne zvečer pa bo Goriško gledališče ponovilo svojo «Besedo» v dvorani v Šempasu.

Tretji, najpomembnejši dan svečanosti pa bo v nedeljo, 20. oktobra. Ob 10. uri bodo najprej počastili spomin padlih borcev v Ozeljanu, nakar se bo formirala povorka, ki bo odšla po novi cesti na veliko Otavo pod Ozeljanom, na prostor, kjer je bil pred sto leti šempaski tabor. Tu bodo svečano odkrili spomenik taboru, ki ga je v obliki betonskega šotora izdelal ing. arh. Janez Suhadolc.

Osrednja proslava pa bo istega dne ob 14. uri pri zadržnem domu v Šempasu. Po otvoritvenem

govoru pokrovitelja proslav stoletnice šempaskega tabora, predsednika Slovenske akademije znanosti in umetnosti Josipa Vidmarja, bo imel slavnostni govor predsednik republiškega zbora Skupščine SR Slovenije dr. Joža Vilfan. Nato bodo sledile recitacije, nastopi združenih pevskih zborov in godb na pihalu. Računajo, da bo nastopilo sedem zborov z 240 pevci, med njimi bodo štiri zbori Slovencev iz Italije in sicer moški zbori iz Standreža, Doberdoba, Dol-Poljan in Ronk s kakimi osemdesetimi pevci.

Po slavnostnem delu bo ljudsko rajanje, in, če bo vreme ugodno, bodo prireditelji pripravili kar dve plesišči na prostem in seveda bodo tudi poskrbeli za dobro kapljico in jedačo.

Zato vabimo beneške Slovence, naše rojake, naj v čim večjem številu pohite v nedeljo, 20. oktobra v Šempas, kjer se bodo lahko udeležili ene najpomembnejših proslav primorskih Slovencev — stoletnice slovenskega tabora pri Šempasu.

V NEDELJO DNE 29. SEPTEMBRA

V vasi Vile nad Fojdo počastili spomin mučeništva devetih partizanov

Ganljiva komemoracija ob plošči, ki spominja na plemenito žrtvovanje Slovenski pevski zbor iz Doberdoba zapel več partizanskih pesmi

V Vilah, mali slovenski vasi nad Fojdo, je v nedeljo, dne 29. septembra Zveza borcev ANPI iz Vidma organizirala proslavo v počastitev spomina padlih borcev za svobodo, ki so jih nacifašisti na tem kraju pred 24 leti zaprli v neko hišo in žive zažgali.

Dne 29. septembra 1944. leta — ko so že tri dni divjali hudi boji, ki so razmazjali celo vzhodno svobodno ozemlje (malo partizansko republiko med Čedadom - Čento in Breginjem) — se je partizanska patrulja, ki jo je sestavljalo devet partizanov brigade Garibaldi-Osoppo, potem ko so jo napadli številni nacifašisti, zaprla v neko hišo v Vilah in bila pripravljena vztrajati do konca.

Podivjani napadalci, ki se jim je posrečilo zasesti hišo, ki so jo spremljali v trdnjavico, so jih zaman nagovarjali, naj se vdajo. Bitka je trajala dolgo, a na koncu so sovražne sile premagale vseh devet herojskih partizanov, ki so le malo ranjeni prenehali z ognjem samo potem, ko jim je zmanjkalo municije.

Sovražnik je tedaj dal duška svoji jezi in besno podivjal z bodali nad devetimi partizani, ki so bili krivi le tega, da so kot borci do konca vršili svojo dolžnost. Ne še siti tega, so nacifašisti zvezali partizanom noge in roke, njihova trupla polili z bencinom in zažgali hišo, kjer so ti neznani heroji zgoreli.

Kljub slabemu vremenu se je dne 29. septembra kot vsako leto zbralo pred spominsko ploščo v Vilah izredno dosti ljudi. Tisti, ki živijo blizu, so prišli na komemoracijo peš po bližnjicah kot taktat, ko še ni obstojala cesta, ostali pa z različnimi motornimi vozili. Nastopil je tudi pevski zbor iz Doberdoba, ki je pod vodstvom svojega pevovodje Križmančiča zapel več partizanskih pesmi in tako zadal proslavo še večjo svečanost. Proslave so se poleg domačinov udeležili tudi številni bivši partizani in vidne osebnosti

odporniškega biganja, med katerimi tudi pokrajinski tajnik italijanske partizanske zveze ANPI Federico Vincenti.

Glavni govor je podal podžupan občine Čenta Renzo Pilotto, ki je z ganljivimi besedami orisal vzvišeno žrtvovanje in podčrtal, da bo spomin na tolikšno junaštvo in na tolikšno vero v ideale pravice in svobode, kakor tudi v gotovost novega sveta svobodnih in enakih, ostal vedno živ v srcih vseh in da vsi čutijo sveto obvezo, da se bodo nadaljevali boriti z istimi visokimi socialnimi in humanimi ideali, za katere so partizani darovali v Vilah svoja življenja

V hribovske vasi občine Fojda prinašajo pošto samo trikrat tedensko

Pokrajinska uprava za pošto in telekomunikacije je prve dni septembra dala odlok, naj se nosi pošta v hribovske vasi občine Fojda samo vsak drugi dan. Ta ukrep je bil vzet zato, ker je v teh vaseh vedno manj ljudi in je zato tudi pošte manj kot jo je bilo nekda. Res je, da se ljudje

izseljujejo v inozemstvo in bi moralo biti vsak dan dosti pošte, a kakor izgleda, se vezi med domom in tujino rahljajo. Dosti je primerov, da se izselijo vsi družinski člani in tako preneha tudi domotožje po svojcih, v tujini si poiščejo pa tudi novih prijateljev. Tako polagoma propadajo naše vasi in izginjajo najboljši naši ljudje.

Strelna udarila v mlekarno

Pred nedavnim je strelna udarila v zadržno mlekarno v Fojdi in ji močno poškodovala streho. Potem ko je oplazila vse stene, je siknila v zemljo in napravila veliko luknjo. Škode je za okoli pol milijona lir.

Popravilo ceste

Občinska administracija je dala v zakup dela za ureditev in asfaltiranje ceste, ki vodi od župnijske cerkve proti Čampeju in Kanalu. Stroški za to delo bodo znašali tri milijone lir. Dela je prevzelo neko gradbeno podjetje iz Nem.

Izpod Kolovrata

Tajniški konzorcij Dreke-Grmek

Občinski svet iz Dreke, ki se je sestel pod predsedstvom župana Namorja, je te dni odobril ustanovitev tajniškega konzorcija s sosednjo občino Grmek. Ob tej priliki so tudi sklenili, da bo občina prosila za dve posojili, da bo mogla uravnovesiti občinski bilanci iz leta 1966 in 1967.

Jožef Tomazetič najstarejši mož dreške občine

Pred nedolгим je Jožef Tomazetič iz Pačuha, ki je najstarejši mož dreške občine, praznoval svoj 90. rojstni dan. V svojem dolgem življenju je prehodil mnogo sveta, saj je bil dosti let emigrant v

inozemstvu in je z vozičkom prodajal zdaj tu in zdaj tam sadje in zelenjavo. Še danes je krepak in čil možakar in skoraj nikoli ne zamudi kvartanja »tre sette«, brez katerega bi mu bili sedaj dnevi dolgočasni. Jubilantu čestitamo in mu želimo še mnogo veselih in zdravih let v krogu svojih dragih pod Kolovratom.

Smrtna kosa

Daleč naokoli se je hitro razvedela žalostna vest, da je umrl v čedadski bolnici 69-letni Jožef Garjup iz Topolovega. Rajniki je bil dobro poznan po vsej okolici, ker je bil večkrat izvoljen za občinskega svetovaleca in odbornika. K zadnjemu počitku ga je spremlilo izredno dosti ljudi, kar je dokaz, da je bil vsem drag in priljubljen.

Nesreča ne počiva

Stefana Tomazetiča iz Lombaja je zadela huda nesreča. Ko je opravljal neko delo na balkonu, mu je spodrsnelo in padel je več kot štiri metre globoko na dvorišče. Pri padcu si je zlomil desno nogo in dobil še več drugih poškodb, zaradi katerih se bo moral zdraviti najmanj dva meseca.

V bolnico so morali peljati tudi 28-letnega Maria Trušnjaka iz Dreke, ke je v hiši tako nerodno padel, da je dobil šok in hudo rano na čelu. Ozdravil bo v enem mesecu.

Ukradli 70 kvintalov drv

Pred nekaj dnevi je Pasquale Černoia iz Sovodenj opazil, da mu je nekdo ukradel kar 70 kvintalov drv. Drva so bila zložena v skladovalnico na cesti, ki vodi iz Sovodenj na Matajur in ko jih je hotel odpeljati, jih ni bilo več tam. Za tatovi ni nobenega sledu.

Iz Nadiške doline

Deželni prisednik za javna dela obiskal občine Nadiške doline

Pred kratkim je deželni prisednik za javna dela dr. Luigi Masutto obiskal več občin Nadiške doline in sicer Špeter, Podbonesec, Sovodnje in Tavorjano. Povsod so mu župani in odborniki obrazložili najnujnejše potrebe, ki jih imajo posamezne občine glede javnih del, kajti letošnje dolgotrajno deževje in neurja so poškodovale zlasti ceste, mostove in vodovode.

V Špeteru bi bilo nujno potrebno urediti cesto, ki povezuje Gorenji Brnas in druge zaselke. Treba bi bilo tudi obnoviti vodovod v Dolenjem Brnasu, ki ga je poškodovalo neurje.

V Podbonescu so deželni prisedniku povedali, da so potrebne popravila ceste, ki vodijo v Mersin, Ronec, Erbeč in Črni vrh.

V Sovodnjah si je šel deželni prisednik ogledat na lice mesta cesto, ki jo bo treba razširiti. To je tista, ki vodi na Matajur. Vrnil se je po drugi strani preko Ložca in tako je videl potrebe tudi tega predela. Posebno nujno je treba urediti cesto, ki vodi iz Čeplesišč proti obmejnemu bloku.

V Tavorjani pa so mu pokazali cesto Laurini-Kosta-Kanalič, ki jo je treba asfaltirati. Koristno bi bilo tudi, da bi uredili turistično cesto, ki pelje iz Tavorjane preko Mažerol in gore Ivanca na ozemlje občine Fojda. Brez odlašanja pa je treba regulirati Bistro in vse pritoke Maline, ki naraščajo in delajo škodo ob vsakem deževju.

Deželni prisednik je vzel na znanje vse prošnje in zagotovil vso svojo pomoč, da se bodo ta najnujnejša dela izvedla v najkrajšem času.

Podbonesec

Iz občinske seje

Občinski svet, ki se je pred nedavnim sestel za izredno zasedanje, je med drugim sklenil, da bo zaprosil za deželni prispevek za pomoč potrebnim šolarjem in sprejel nekatere spremembe del na cestah v Dolenjem in Gorenjem Roncu. Ob koncu zasedanja so pa še zavrnili ostavke župana Chiabudinija, ki jih je podal zaradi premetitve iz učiteljskega mesta v Podbonescu v Belo peč v Kanalski dolini.

Deželni prispevek za vodovod

Deželno prisedništvo za kmetijstvo je dodelilo podboneški občini 9 milijonov in 600 tisoč lir za popravilo vodovoda v Bijačah. Celotni stroški za izvedbo tega dela bodo znašali okoli 12 milijonov lir.

Padel je z zidarskega odra

Zidar Anton Mučič iz Ronca je padel z zidarskega odra in si pri padcu zlomil levo nogo. Ozdravil bo v enem mesecu.

Sv. Lenart

Gradbeno podjetje ne marajo prevzemati del

Pred nedavnim je šenlenarška občina dala na dražbo dela za razširitev športnega igrišča in gradnjo slačilnic, za kar je bilo predvidenih štiri milijone lir stroškov. Dražbe se ni udeležilo nobeno gradbeno podjetje. Isto se je zgodilo tudi v občini Srednje, kjer so dali na dražbo dela za napeljavo kanalizacije, ki bi stala 10 milijonov lir. Sedaj se na-

meravata omenjeni občini pogajati s privatniki.

Srednje

Poseben avtobus za delavce in šolarje

Pred nedavnim so se sestali župan iz Srednj, župan iz Sv. Lenarta in deželni svetovalec Romano, da so se potem vsi skupaj podali v Oblico in si ogledali cesto, ki vodi iz Sv. Lenarta v Srednje in naprej v Oblico. Kakih 50 delavcev in šolarjev je namreč zaprosilo, da bi se vzpostavila na tej relaciji posebna avtobusna proga. Na ta način bi jim bilo prihranjena mnogo časa in truda, ker bi laže in preje prispeli na svoja delovna mesta oziroma v šole. Prošnja bo verjetno uslišana, saj bodo sedaj v kratkem popravili cesto, da bo vzdržala težko vozilo.

Cesta Zamir-Srednje asfaltirana

Te dni so dokončali delo, da so uredili in na novo asfaltirali cesto, ki vodi iz Zamira v Srednje. Stroške za izvedbo tega dela je prevzela nase pokrajinska uprava.

Obljubili pomoč za izvedbo javnih del

Koncem meseca septembra sta obiskala našo občino poslanec Bressani in deželni odbornik Comelli. Skupno z našimi občinskimi možmi so si ogledali Gorenji in Dolenji Trbilj ter Preserje in razpravljali o raznih problemih občine, posebno o ureditvi poljskih poti in vodovodih. Poudarka so dali tudi že projektirani cesti, ki vodi na Staro goro, kajti ta bi morala prinašati znatne koristi vsej dolini Kosce. Oba parlamentarca sta zagotovila, da se bosta zanimala, da bi se ta potrebna dela izvedla v kratkem.

Iz Idrijske doline

V občini Prapotno so ukinili štiri osnovne šole

Z letošnjim šolskim letom so ukinile v občini Prapotno štiri osnovne šole in sicer v vaseh Čjubci, Košonih, Budigoju in v Kravoretu. Do sedaj je ena učiteljica poučevala v vsaki šoli vseh pet razredov, odslej pa se bodo učenci vozili s posebnim avtobusom v Ibano, kjer ima vsak razred svojo učiteljico. Tako so morali ukreniti tudi zato, ker je zaradi emigracije po vaseh vedno manj šolskih otrok.

POROKA

Pred kratkim se je poročil Venusto Dorbolò iz Prapotnega z Giovanno Luis iz Čedada. Znanci jima želijo mnogo srečnih in veselih dni v skupnem življenju.

REZIJA

Uspešen nastop folklorne skupine v Sloveniji

Znana folklorna skupina iz Rezijanske doline je nastopila pred nedavnim v prikupnem mestecu Kamniku, ko so praznovali tam občinski praznik. Skupino je vodil Felicitò Tosoni. V Kamniku, kakor tudi v drugih krajih, kjer so nastopili, so želi mnogo priznanj in povsod so jih pozdravljali z željo, da bi se kmalu zopet povrnili mednje. Spremljal jih je tudi rezijanski župan Pericle Beltrame, katerega so tamkajšne oblasti tudi povsod ljubeznivo sprejele.

Po pozabljenih vaseh in dolinah Beneške Slovenije

(s prve strani)

boljšega cvetličnega in akacijevega medu.

Ko smo Danila vprašali, če vozi svoje čebele tudi kam drugam na pašo, nam je odgovoril, da imajo njegove čebele cvetja dovolj že v njegovi neposredni bližini in da zato njegovim čebelam ni treba na pašo drugam. Poleg tega pa nam je še ponosno pristavil, da stalno zasleduje vse novosti iz čebelarstva, ker nima samo rad čebel, temveč mu gojitev tudi prinaša lepe denarce.

Potem pa nam je za poskušino natočil cvetličnega, temnorjavega in akacijevega, svetlorumenega medu, da bi ga poskusili. In res težko smo se odločili, kateri med je bil boljši. Obe vrsti medu sta bili namreč sladkega, žlahtnega okusa, vonjali sta na prijetne vonjave vseh

cvetlic beneškoslovenskih hribov in na opojene bele, akacijeve cvetove, ki jih je tam naokrog vse polno. In ko smo pokušali sladki Danilo med iz njegovih uljev, nam je bilo sladko na jeziku in grenko pri srcu, ob misli da bo morda z Danilom umrlo tudi čebelarstvo v Matjeličih. Kajti Danilo ima pet otrok, štiri hčerke in enega sina, toda doma je ostala samo ena hčerka. Toda vprašanje je, če bo nadaljevala očetovo delo. Kajti za čebele je treba prav tako imeti veliko ljubezen kot ljubezen, da ostaneš na rodnih tleh. Danilovo potomstvo pa je odšlo daleč po svetu za kruhom, v Matjeličih pa je ostal sam stari Danilo s svojimi panji in številnimi čebelami. Ostal je iz ljubezni do čebel in rodne zemlje. In njegov med je nenadoma postal grenak v naših ustih in naših dušah.

OB STOLETNICI PRVEGA SLOVENSKEGA TABORA V LJUTOMERU

Kar nas Slovencev živi še na zemlji združimo se v eno celoto

Več kot 6000 ljudi se je takrat udeležilo ljutomerskega tabora, na katerem so sprejeli resolucijo o Zedinjeni Sloveniji in samobiti slovenskega naroda

Vabilo na veliki tabor v Ljutomeru, ki ga je sestavil ljutomerski taborski odbor in ga je podpisalo enajst kmetov, štirje posestniki (tržani), dva člana odvetniškega poklica, en duhovnik, en zdravnik in en trgovec, je med drugim, zelo zanimivim in naudu šenim besedilom, vsebovalo tudi naslednje stavke:

«Mi bomo imeli ta pogovor zaradi svojih starih pravic, ktere se našega naroda in jezika tičejo, tu v Ljutomeru (ali Lotmerku) v nedeljo popoldne 9. avgusta 1868 na travnikih pri Ščavnici. Pridite in pripeljte se, kolikor vas je koli mogoče! Iz vsake vesnice, iz vsakega hrama, iz vsake hiše naj vsaj po eden pride».

Ker so prireditelji tabora želeli čim večjo udeležbo, so tudi zapisali v vabilu da se «po pretečenih 1000 letih zbiramo prvokrat na Slovenskem pod milim nebom».

Ko se danes vprašujemo, zakaj so prav leta 1868. sklicali na Slovenskem prvi tabor v Ljutomeru, kateremu je sledilo še sedemnajst podobnih manifestacij (zadnji tabor je bil skoraj natanko tri leta po ljutomerskem taboru na Buhljah pri Grabštajnu na Koroškem), se pač moramo malo ozreti po slovenski kulturno-politični zgodovini tistega časa.

Avstrijo so namreč po porazu pri Kraljevem Gradcu začeli pretrati pereči notranji problemi in liberalna avstrijska nemška buržoazija je v državnem zboru z večino sprejela nekaj zakonov, ki so nedvomno pomenili korak naprej v fevdalno-monarhistični Avstriji. Tu imamo predvsem v mislih temeljni zakon o splošnih pravicah državljanov iz leta 1867, ki v svojem paragrafu 19 govori o tem, da so «vsa narodna plemena v državi enakopravna in vsako plemo ima nepovredljivo pravico, da se mu narodnost in jezik čuvata ter gojita; enakopravnost vseh deželskih jezikov v šoli, uradu in javnem življenju priznava se od strani države. Prav tako pa sta bila liberalnejše smeri tudi nova zakona o pravici združevanja (o društvih in političnih društvih) in zborovanja. Tudi ta dva zakona sta bila sprejeta novembra 1867. in po zakonu o zborovanjih so se smeli ljudje sestajati v zaprtem prostoru ali pa tudi «pod milim nebom».

Politični položaj v takratni Avstriji, nekatere ustavne pravice, formiranje slovenske nacionalne zavesti, ugodno vzdušje za politično delovanje, predvsem pa na Štajerskem, kjer je bila slovenska nacionalna zavest morda najmočnejša, ker jo je pač najbolj neposredno ogrožal nemški nacionalizem in ne navsezadnje močan pritisk «mladoslovenskega gibanja» — vse to je ustvarilo ugodne pogoje za slovenske politične manifestacije v obliki taborov. Od kod so takratni organizatorji taborov dobili besedo tabor za oznako množičnega zborovanja na prostem, je težko reči, vendar so se gotovo zgledovali pri Čehih in Moravanih, ki so tudi prirejali takrat podobne tabore in tudi ni navsezadnje temu botrovala tudi angleška beseda «meeting», saj jo zasledimo v takratnih časniških poročilih in uvodnih.

V nedeljo, 9. avgusta je bil vroč popoldan. Malo po tretji uri se je začelo zborovanje, ki se ga je udeležilo več kot 6.000 ljudi. Danes je težko reči natanko, koliko je bilo udeležencev ljutomerskega tabora, ker so si takratna časniška poročila malce navzkriž. Ljutomerski tabor je odprl dr. A. Klemenčič, ki je za predsedni-

ka tabora predlagal dr. J. Razlaga, ki ga je ljudstvo z navdušenjem sprejelo. Potem so se vrstili govorniki, ki so utemeljevali posamezne točke resolucije, sprejete na ljutomerskem taboru. Resolucija ljutomerskega tabora pravi:

«Tukaj zbrani slovenski narod soglasno izreka, da v paragrafu 19. državnih osnovnih postav ne najde poročstva za ohranitev in gojitev svoje narodnosti, dokler ne bode:

1. Slovenski jezik na Slovenskem izključno uradni jezik in dokler se ne bo v ta namen na Slovenskem nemudoma določil rok, in sicer pol leta, do katerega morajo vsi uradniki znati slovenščino v besedi in pismu. (To točko je na taboru utemeljeval in razlagal I. Kukovec).

2. Dokler ne bo cerkvena vlada na Slovenskem uradovala v slovenskem jeziku in se ne bodo v bogoslovnih predmetih, kateri se do zdaj nemško predavajo, odslej slovensko razlagali. (Drugo točko je na zborovanju utemeljeval dr. Zarnik).

3.) Dokler ne bodo ljudske šole čisto slovenske in v slednjih učni jezik slovenski (nemščina ostane učni predmet). (B. Raiz je ognjevito tolmačil tretjo točko resolucije).

4. Dokler se ne združijo Slovenci v Zedinjeno Slovenijo z narod-

no upravo. (Tudi to, morda najvažnejšo točko resolucije, je blesteče obrazložil Božidar Raič, ki je bil, mimogrede, tudi rojen in sijajen govornik).

5. Dokler ne bodo iz deželnega zaklada štajerskega v razmerju števila Slovencev in njihovih prispevkov napravili in vzdrževali slovenski zavodi, na primer slovenske realke, gospodarske šole.

6. Dokler ne bodo dodane temu paragrafu izvršilne postave in dejansko vpeljane in dokler se ne bo posameznim deželam dala večja samoupravna oblast.

Zadnjo točko je na ljutomerskem taboru utemeljeval Josip Vošnjak, ki je med drugim dejal, da «nič ne pomagajo lepe besede in nič ne zaležejo vse obljube, vsi paragrafi, če le na potrpežljivem papirju stoji, djanski pa se ne izpeljavajo». Zato bo člen 19. državnega temeljnega zakona po Vošnjakovih besedah ostal gola, prazna teorija, dokler se ne pridado izvršilne postave in dokler vlada tega ne stori, nimamo zupanja, da ji je v resnici mar za želje in zahteve našega slovenskega naroda».

Vsi govori so trajali približno dve uri. Videti je bilo, da se ljudje niso naveličali poslušati govornikov in zato ni nič čudnega, če je ljudstvo pazljivo poslušalo in navdušeno sprejelo vse sklepe. «Vse to pa so spremljali tudi gr-

meči možnarji, ki so oznanjali vsej bližnji okolici, da čuti slovensko ljudstvo veseli trenutek narodnega prerojenja.

Po slavnostnem, govorniškem delu tabora, se je razvila ljudska veselica, ki je trajala pozno v noč.

Uspeh prvega slovenskega tabora v Ljutomeru, kot tudi nadaljnih taborov, je bil nesporen. Pokazali so namreč, da ima slovensko narodno gibanje množično oporo v ljudstvu. Pri organizaciji in idejnem utemeljevanju taborov pa so sodelovali tudi takrat najnaprednejše slovenske glave, z Levstikom in Jurčičem na čelu (Jurčič je bil zapisnikar tabora in hkrati poročevalec s tabora za «Slovenski narod») in zato ni nič čudnega, če je «Slovenski narod» 11. avgusta videl v oceni ljutomerskega tabora njegovo pomembnost predvsem v tem, da se je tu prvič javno in naravnost vrgla med narod velika, za nas edino rešilna misel zedinjenja slovenskih dežel... da smo tu začeli politične moči iskati, kjer jo imamo, namreč v narodu, da smo važen korak storili na potu, po katerem nam je ljudstvo pripeljati do večje politične zrelosti in živjega udeleževanja pri splošnih celoto zadevajajočih reči».

Ob koncu še zapišimo, da se tabora v Ljutomeru ni udeležila delegacija iz Ljubljane, kjer je v političnem smislu prevladoval Bleiweis s svojim konservativnim krogom, imenovanim «staroslovenski krog», da pa so vendar iz Ljubljane prišli v Ljutomer člani ljubljanskega Sokola.

Ljutomerski tabor predstavlja torej prvo, mogočno manifestacijo slovenske nacionalne zavesti pred stotimi leti, lahko bi dejali, politično osveščenost naših ljudi, ki so takrat jasno, kot tudi na drugih podobnih taborih kasneje, odločno razbili pokrajinsko, skoraj fevdalno razcepljenost slovenskega ozemlja in jasno ter odločno zahtevali integralnost, nacionalno suverenost in združitev vsega slovenskega ozemlja v eni sami državi, kar se je zgodilo slabih sto let kasneje v socialistični republiki Sloveniji. Zato ni nič čudnega, če danes obhajamo stoletnico ljutomerskega tabora tako svečano, saj predstavlja prvo stopnico k naši državnosti in samostojnosti.

Slika je izpred sto leti in prikazuje šempaski tabor, to je množično zborovanje na prostem, da so javno zahtevali naj se Slovencem prizna narodnostno enakopravnost

Kratka zgodovina cerkvice sv. Kvirina ob Nadiži

Malo pred Šempetrom vidiš velik kamnit most, ki pelje čez Nadižo v Dolenji Brnas, prvo slovensko vas na desnem bregu Nadiže.

Kakih sto metrov naprej, na levem bregu Nadiže, zagledaš ob cesti eno najstarejših, če že ne najstarejšo cerkev Nadiške doline, cerkev mučenika sv. Kvirina. O njej pravijo, da stoji baje na razvalinah poganškega templja, ki je bil posvečen boginji Diani. V bližini so izkopali starine, ki dokazujejo, da je bil ta kraj naselje že v prazgodovinskih časih.

Cerkvica sv. Kvirina, večkrat predelana, je ohranila več gotških znakov, npr. gotški napis: «ANNO DOMI(n) 1943, MA(ISTE)R MARTIN PIRICH».

Ta napis je popolnoma podoben onim v Landarski jami, v Dolenji Mjersi in v Briščah. Na priimek «Pirih» naletimo večkrat v Nadiški dolini. Župnik Peter («presbiter s. Petri Sclavorum») imenuje leta 1480 v svoji oporoki za dediča nekega «Piricha». V pogodbi iz leta 1505 «actum in villa Algidae (Ažla)», se imenuje cer-

kveni ključar (camerarius) cerkve sv. Kvirina in cerkve sv. Jakoba v Ažli, neki Filip «nepos Urbani Pirech». Leta 1608 je bil župnik v Šempetru Mathias Pirich in leta 1558 je bil Gregorius Pirich kurat na Stari gori. Vse kaže, da je bil ta Martin Pirih v sorodstvu z zidarskim mojstrom Andrejem Pirihom iz Loke, ki je takrat deloval na Tolminskem in v Beneški Sloveniji (v Landarski jami in v Briščah). Imenuje se še neki «Bartolomeo pictore - de Loch» kot priča oporoke duhovnika Klementa Barnarda Naistoth, ki je umrl leta 1531 kot šempeterski župnik. Tu gre za krog slovenskih cerkvenih umetnikov, ki so predelali ali sezidali večino cerkva nadiških dolin, npr. v Landarski jami, pri Lipi, v Dolenji Mjersi, v Briščah, Kravarju itd.

Okrog cerkve sv. Kvirina je bilo tudi staro pokopališče, kamor so nosili pokopavat mrliče iz vseh bližnjih dolin in celo iz Bovca, kakor pravi ustno izročilo.

Cerkve je bila večkrat popra-

III. srednjeevropsko kulturno srečanje v Gorici

Šest slovenskih narečij na našem področju

V Gorici se je pred kratkim končalo že tretje srednjeevropsko kulturno srečanje kulturnikov iz Italije, Jugoslavije, južne Nemčije, Češkoslovaške, Avstrije in Madžarske. To pot je bilo delo udeležencev srečanja posvečeno ljudskim in folklornim elementom v literarni ustvarjalnosti. Za nas, beneške Slovence, je bilo med številnimi poročili morda najzanimivejše poročilo profesorja Giovannija Pellegrinija o temi «Tradicionalna in jezikovna kultura v Furlaniji».

Avtor v svojem poročilu govori med drugim tudi o nedavnih etnoloških in drugih raziskavah, ki so jih opravili skupaj slovenski in italijanski etnologi v Beneški Sloveniji, Kanalski dolini in Režiji. Profesor Pellegrini namreč vodi pripravo za «Historični jezikovno-etnografski furlanski atlas», v katerem so precej prostora posvetili prav navedenim obmejnim predelom in Slovencem, ki tam živijo. V referatu je avtor za posamezne vasi in občine omenil sodelovanje Milka Matičetovega, dalje pa je navedel zgodovinske vire iz spisov Bauduina de Courtenaya in Frana Ramovša, po katerem je tudi povzel razdelitev slovenskih narečij na področju Furlanije-Julijske Krajine na šest skupin: 1. koroško ali ziljsko narečje; 2. rezijansko narečje; 3. narečja zahodne Benečije ob Teru; 4. narečja v nadiških dolinah; 5. briško narečje in končno 6. kraško narečje na Goriškem in Tržaškem.

Ladinski jezik na videmski univerzi

Rektor tržaške univerze prof. Origone, je poslal nedavno senatorju Pelizzu, predsedniku filološkega društva naslednje pismo:

«Dragi senator, v odgovoru na Vaše ljubeznivo pismo z dne. 17. februarja letos Vam lahko z veseljem zatrdim, da je akademski senat v spreminjalnem predlogu statuta naše univerze za ustanovitev Filološke fakultete in tuje književnosti uvrstil med druge dopolnilne predmete glede Vaših ljubeznivih opažanj tudi predmet «lingua Ladina». Glede na moje delo na tem področju, Vas prosim, da sprejmete moje najprisrčnejše pozdrave».

Med dopolnilnimi predmeti bo torej na Filološki fakulteti, ki bo začela s poukom novembra letos v Vidmu, tudi ladinski jezik.

Z našega stališča gre torej za velik korak naprej na poti študija in vrednotenja obsežne jezikovne dediščine, ki so nam jo bili zapustili očetje. Pouk ladinščine ne bi smel manjkati na naši Filološki fakulteti in zgoraj navedeno pismo samo potrjuje pravično priznanje dragocenemu, petdesetletnemu delu Furlanskega filološkega društva.

Študentje, ki se bodo posvetili študiju ladinščine, bodo pri društvu že našli pravo knjižnico, prebogato številnih publikacij. Našli pa bodo tu tudi olajšave in vzpodbude. Kajti s tem je bil dosežen prvi korak. Vzpodbujali pa bomo tudi vse nadaljne korake v tem smislu.

Študentje, ki se bodo posvetili študiju ladinščine, bodo pri društvu že našli pravo knjižnico, prebogato številnih publikacij. Našli pa bodo tu tudi olajšave in vzpodbude. Kajti s tem je bil dosežen prvi korak. Vzpodbujali pa bomo tudi vse nadaljne korake v tem smislu.

